

Roxtuna.

Nytt svenskt anstaltsprojekt.

Av t.f. byråsekreteraren GUNNAR MARNELL.

År 1935 antogs den svenska lagen om ungdomsfängelse. Tre år senare — den 1 januari 1938 — trädde lagen i kraft. Det engelska Borstalinstitutet och det danska ungdomsfängelset hade tjänat som förebilder. Den nya lagen avsågs för ungdom i åldern 18—21 år, mottaglig för en behandling, som i korthet karaktäriserades av de båda nyckelorden *fostran* och *utbildning*.

I likhet med all annan anstaltsbehandling ställdes det svenska ungdomsfängelset inför tre huvudproblem.

Ett anstaltsproblem.

Ett personalproblem.

Ett behandlingsproblem.

Huvudprinciperna för den tillämnade behandlingen kan i korthet sammanfattas i följande punkter. De som dömdes till ungdomsfängelse, skulle återvinnas till samhället genom fostran och utbildning. Till vägledning för anstaltsbehandlingen angavs vissa faktorer — elevens håg och fallenhet, hans utvecklingsnivå m. m. — som särskilt borde beaktas. Vården skulle som regel vara öppen. Omhändertagandet blev inom vissa gränser tidsbestämt (4 år som absolut maximitid och 1 år som ordinär minsta tid). Eleverna skulle beredas utbildning både i allmänbildande ämnen och i yrkesarbete. Snickeri, mekaniskt arbete och jordbruk utvaldes som för flertalet lämpliga yrkesgrenar.

Personalfrågan löstes efter gängse fångvårdsmall. Man eftersträvade emellertid att till den nya vårdformen knyta yngre krafter, fria från anstaltsrutin och öppna för initiativ. Men titulaturen förblev vid det gamla. Tjänstemännen fick alltså ställning som respektive direktör, uppsyningsman, överkonstapel, vaktkonstapel.

Anstaltsproblemet drog största uppmärksamheten till sig. På den punkten rådde allmän enighet: en ändamålsenlig utformning av ungdomsfängelset förutsatte nya anstalter. Så tillkom Skenäs utanför Norrköping. En första paviljong följdes inom ett par år av ytterligare två. I arbetet att konstruera den nya anstalten hade man inte någon hjälp av modernare förebilder. Tråkiga erfarenheter av gamla tiders kasernliknande elevbyggnader kände man emellertid till. Och så togs det då radikala steget att låta varje paviljong omfatta »endast» 30 platser, lika fördelade på två våningar.

Utvecklingen bjöd inom kort på obehagliga överraskningar. Antalet ynglingar som dömdes till ungdomsfängelse blev betydligt större än man hade räknat med. Vidare hänvisade domstolarna »fel» pojkar till den nya vårdformen. De mer hoppingivande fallen var det inte så trängande att få in under en specialbehandling. Som reaktion vis å vis dem räckte merendels villkorlig dom. De s.k. psykopaterna erbjöd däremot stora bekymmer. De var svårhanterliga, allvarligt miljöska-

dade, ofta svårt defekta mentalt sett och illa ställda i prognostiskt avseende. Med riksdagens och Högsta domstolens godkännande fick de dömande myndigheterna fortsätta att tillämpa ungdomsfängelse också för dessa som var mest svåråtkomliga för fostran och utbildning. En annan olycklig följd måste man också godtaga: att vid sidan av Skenäs anlita olika äldre fångvårdsanstalter för verkställighet av ungdomsfängelse. Krigsåren gjorde det ju omöjligt att bygga nya anstalter.

Allt detta till trots fungerade den nya vårdformen till synes ganska tillfredsställande under flera år. Även om vårdresultatet inte tycktes motsvara förväntningarna, kunde ingen allvarligare kritik förmärkas varken från domstolarnas sida eller i pressen.

Mot slutet av 1940-talet tog den dittills lugna utvecklingen en ny vändning. Rymningarna ökade på ett oroväckande sätt. År 1949 kulminerade svårigheterna med grupprymningar och elakartade upplopp.

I detta krisartade läge tog justitieministern, statsrådet Herman Zetterberg, initiativ till den nyligen avslutade utredningen om en ny anstalt för svårbehandlade inom ungdomsfängelseorganisationen.¹⁾

I direktiven till utredningen utvecklade justitieministern olika synpunkter på anstaltens konstruktion och berörde också personal- och behandlingsproblemen. Följande omständigheter betonades särskilt. Klienteletts svårigheter att underkasta sig nödtvungen disciplin måste leda till att den nya anstalten finge betryggande säkerhetsanordningar. Men dessa anordningar borde inte utbyggas så, att de motverkade ungdomsfängelsets fostrande huvuduppgift. Anstalten borde därför mera få karaktär av skola än av fängelse. För att neutralisera motsättningen mellan dessa synpunkter ifrågasattes en uppdelning av anstalten på flera mindre förlägningsbyggnader, som ej alla behövde ha samma grad av slutenhet. Klienteletts beskaffenhet tydde på att anstalten möjligen borde ställas under medicinsk ledning. Behandlingen måste baseras på individualisering och differentiering samt underlättas genom erforderlig utrustning för teoretisk och praktisk yrkesutbildning, fritidssysselsättning, gymnastik och idrott.

I betänkandet, som är dagtecknat den 15 december 1950, ingår två specialutredningar om ungdomsfängelseklientelet samt en uppsats om amerikanska nyheter i fråga om anstaltsvård av unga lagöverträdare.

I förvisningen om att endast ingående kunskap om klientelet skulle kunna berättiga till slutsatser både i fråga om anstaltens konstruktion och de i sammanhanget aktualiserade behandlingsfrågorna

¹⁾ Frågan skulle utredas av fångvårdsstyrelsen med biträde av följande sakkunniga, nämligen fångvårdsstyrelsens sakkunniga i byggnadsfrågor arkitekten *Gustaf Birch-Lindgren*, byråarkitekten i byggnadsstyrelsen *Tor Bunner*, byråchefen i socialstyrelsen *Torsten Eriksson*, tillförordnade överläkaren vid Håga sjukhus *Birger Henrikson* och ledamoten av ungdomsfängelsenämnden undervisningsrådet, numera statsrådet och chefen för eklekasiastikdepartementet *Hildur Nygren*. Eriksson förordnades att tillika vara utredningens sekreterare.

igångsattes de båda klientelundersökningarna. »Ungdomsfängelset som behandlingsgrupp» är titeln på den ena undersökningen, som gemensamt utförts av *Torsten Eriksson*, *Gunnar Marnell* och *Ulla Lasson*. Undersökningen omfattar samtliga till ungdomsfängelse dömda (202 fall), som den 1 april 1950 var intagna på fångvårdens ungdomsanstalter. Till jämförelse vidgades undersökningen till att därjämte omfatta vid nämnda tidpunkt intagna straffångar, fängelsefångar och förvarade i samma åldersgrupp samt dem som var omhändertagna på ungdomsvårdsskola till följd av barnvårdslagens 22 § d. Den andra undersökningen, som fått rubriken »Psykologiska förutsättningar för yrkesutbildning och yrkesanpassning hos ungdomsfängelseklientelet», har utförts av föreståndaren för Stockholms högskolas psykotekniska institut filosofie licentiaten *Valdemar Fellenius* och filosofie kandidaten *Åke Nordin*. Undersökningen omfattar 261 till ungdomsfängelse dömda män som under åren 1947—1949 genom institutets försorg undergått anlagsanalys för yrkesval i samband med deras vistelse på mottagningsanstalten i Nyköping.

Resultatet av dessa undersökningar skall här återges sammanfattningsvis. Antalet elever som tidigare helt undgått samhällsngripanden utgör endast ett par procent. Kriminaliteten domineras av tjuvnadsbrott, inklusive bilstölder. Mot 90 procent av fallen har tidigare vidtagits åtgärder, som ej inneburit något frihetsberövande. I halva antalet fall har eleverna varit föremål för tidigare anstaltsbehandling, i regel på ungdomsvårdsskolor. Allvarliga tecken på asocialt levnads-sätt med spritmissbruk som dominerande faktor har röjts hos 50 procent. En överväldigande majoritet har växt upp i stadsmiljö. Elevernas hemförhållanden har varit i hög grad otillfredsställande. I nästan halva undersökningsgruppen har bristande tillsyn klart dokumenterats. Endast 10 procent av samtliga undersökta elever har växt upp under villkor som uppfyllt elementära krav på omvårdnad. Skolgången har för många försiggått under avsevärda anpassningssvårigheter. Endast en tiodel av eleverna har genomgått någon form av mer planmässig yrkesutbildning. Hos nära en tredjedel av undersökningsgruppen kan man visserligen spåra en tendens att hålla sig inom någorlunda beslätade yrken men värdet härav förfuskas genom täta arbetsbyten och mellanliggande perioder av arbetslöshet. Det har alltså varit illa ställt med yrkesanpassningen, vilket inte hindrat, att eleverna visat sig ha klart differentierade yrkesönsknningar. Tre yrkesområden dominerar, nämligen tekniskt betonade yrken, affärs- och kontorsyrken samt vissa friluft- och grovarbetaryrken.

I fysiskt avseende är eleverna mestadels ordinärt utvecklade men en fjärdedel av dem påkallar likväl fortlöpande medicinsk kontroll eller speciella hänsyn på social-medicinska grunder.

Personlighetsbedömningen visar, att den allmänna begåvningsutrustningen (innefattande både teoretiska och praktiska anlag) visserligen motsvarar genomsnittsnivån hos icke omhändertagen ungdom — psy-

kotekniska institutets undersökning kan här stödja sig på jämförelser med en kontrollgrupp — men att klientelet samtidigt röjer allvarliga karaktärologiska brister. Särskilt vanliga är defekter på känslolivets område. Det bristes också i uthållighet och i förmåga till personligt engagemang.

En tredjedel av eleverna har på anstalterna visat stora svårigheter ur disciplinsynpunkt.

Enligt direktiven till utredningen skulle vid utredningsarbetet beaktas erfarenheter av nyare anstaltsförsök både inom och utom landet. Den svenska nyorienteringen på detta område representeras närmast af ungdomsvårdsskolorna, i första hand de vid Långanäs och Lövsta. Av utländska förebilder har särskilt uppmärksammats vad man på amerikanskt håll gjort för att effektivisera anstaltsvården för ungdom. Som ovan nämnts behandlar Torsten Eriksson dessa frågor i betänkandets tredje bilaga. Uppsatsen innefattar dels en redogörelse för några olika anstalter, deras tekniska utformning och uppläggnings av behandlingen, dels också en sammanfattning av vissa principer, som kommit att tillämpas i vidare omfattning.

I första hand framhålles paviljongsystemet. Detta har på amerikanskt håll allmänt accepterats även vid ungdomsanstalter, som måste ta stor hänsyn till säkerhetssynpunkter. Som en anmärkningsvärd utveckling anföres, att »amerikanerna, vilka förr drivit säkerhetssynpunkterna mycket långt och speciellt inriktat sig på att hindra rymningar, numera gradvis mjukar upp denna sin tidigare inställning och gör anstalterna öppnare även för ganska farliga brottslingar och särskilt strävar att få bort så mycket som möjligt av den slutna karaktären från alla anstalter som har med ungdom att skaffa». Paviljongerna förestås vanligen av ett gift par och får på så sätt mera hematsmosfär över sig. Denna paviljongpersonal sovras givetvis mycket noga men brukar inte vara psykologiskt skolad. Däremot finns det på alla de moderna ungdomsanstalterna psykiatrer, någon psykolog samt s.k. case-workers, vilka tillsammans bildar ett team, det amerikanska uttrycket för en kollegialt samarbetande expertgrupp. Vid större anstalter anlitas särskilda läkare för den fysiska hälsovården. Undervisningen, som omfattar både yrkesutbildning och orientering i medborgerliga angelägenheter, handläggs av en särskild personalstab. Hälsovårdsfrågor tar stor plats på skolschemat.

Flertalet av de moderna amerikanska anläggningarna för ungdom har ett betydande antal frivilliga medarbetare av båda könen. De benämns Big Brothers och Big Sisters. Dessa medarbetare kommer inte bara regelbundet på besök utan tar också emot eleverna i sina hem, flöjer dem på biobesök m.m. De frivilliga medarbetarna har ett betydande ansvar. Lördagar och söndagar tjänstgör de ofta som ett slags avlösare för den fast anställda personalen. De frivilliga krafterna inlemmas i arbetet efter ett bestämt system. Den bärande principen är att varje elev skall få tillfälle till djupare personlig kontakt med personer utan-

för anstalten. Varje frivillig medarbetare har därför endast att svara för en elev.

At personalfrågorna ägnar man i U.S.A. stort intresse. Rekryteringen sker under sträng sovring. Befattningshavare som visar sig olämpliga skiljas från sin tjänst. Äldre befattningshavare som inte längre kan fullgöra klientelvårdande uppgifter på ett fullgott sätt, föröker man omplacera så att de inte gör skada. För att göra personalens arbete lättare vidtar man olika trivselarrangemang. Man anlitar också särskilda kuratorer för att gå de anställda till handa i personliga bekymmer. Med full förståelse för anstaltsarbetets krävande natur försäkrar man sig vanligtvis om en kraftigt tilltagen personalstyrka. Det är inte ovanligt att de fast anställda överstiger elevernas antal. Därtill kommer åtskilliga deltidsanställda samt de ovan omtalade frivilliga medhjälparna.

Chefen vid dessa institutioner har i första hand att organisera och samordna de olika arbetsgrenarna. Han måste därför kunna samarbeta med alla parter och utjämna eventuella motsättningar. Även vid anstalter där man har heltidsanställda psykiatrer är någon sådan sällan chef. Ofta förekommer det att läkaren leder vårdarbetet, ehuru han administrativt är underställd chefen. En viktig uppgift för chefen är att utåt skapa goodwill. Tidningspressen ges alltid tillträde till anstalten. Tidningarna visar stor förståelse för experimentanstalternas arbete. Rymningar därifrån eller brott av intagna nämns endast undantagsvis.

De moderna ungdomsanstalterna i Amerika lägger ned stor omsorg på att i olika avseenden planlägga anstaltsvistelsen och den därpå följande eftervården. Man differentierar noggrant. I samarbete med den intagne gör man upp ett program för dennes behandling och utbildning. Där så behövs justeras detta program vid efterföljande omprövningar. Man förbereder utskrivningen och man leder eftervården från anstalten. För att få den intagne positivt inställd til behandlingen hemödar man sig särskilt om att från början orientera honom på anstalten och göra honom förtrogen med alla grenar av verksamheten.

De nu refererade specialundersökningarna har på alla väsentliga punkter varit bestämmande för de sakkunnigas slutliga ställningstagande. För att fullt ut förstå de sakkunnigas förslag är det nödvändigt att också sätta sig in i det sätt, på vilket den planerade anstalten skall inordnas i ungdomsanstaltsorganisationen.

Anstaltsvården för allt ungdomsfängelseklientel skall enligt förslaget sammanföras till en råjong, där den nya anstalten Roxtuna, strax utanför Linköping, och Skenäs tillsammans svarar för två tredjedelar av det totala platsbehovet. För återstoden av klientelet anordnas kolonier eller övergångshem om vardera 10 å 15 elevplatser. Alla dessa institutioner skall placeras på så sätt att man utan stor tidsspillan skall kunna färdas mellan dem med bil men samtidigt spridas tillräckligt för att inte alltför mycket klientel skall hopas i samma trakt. Enligt ett alternativ ordnas, förslagsvis i Norrköpings närhet, en

mindre mottagningsavdelning på 10 platser. Enligt ett annat alternativ skulle man avstå från en sådan avdelning och i stället preliminärt direktplacera klientelet efter en förhandsgranskning av tillgängligt aktmaterial. Omedelbart efter domen anordnas för detta ändamål på fångvårdsstyrelsen en central bedömning av handlingarna för dem som döms till ungdomsfängelse.

Oberoende av mottagningsförfarandets utformning gäller emellertid förslaget om räjongtanken. Denna spelar i själva verket en avgörande roll för den nya anstaltens funktion. Den specialutbildade personalen där, d.v.s. den medicinsk-psykologiska expertisen, skall nämligen utnyttjas gemensamt genom att anstalterna placeras relativt nära varandra. Denna plan beräknas medföra en bättre samordning av hela vårdarbetet, medge en kontinuerlig psykiatrisk tillsyn utan extra kostnader samt betyda en inbesparing av nu nödvändiga dyrbara klienttransporter.

Tack vare klientelundersökningarna har de sakkunniga haft goda möjligheter att bedöma det sannolika behovet av specialvård för ungdomsfängelsklientelet.

Om man utgår från ett dagligt medeltal av c:a 200 elever på ungdomsanstalterna, torde 60—70 av dessa behöva en specialbehandling, där säkerhetssynpunkter och medicinsk-psykologiska metoder är bestämmande. Den nya anstalten ges därför en beläggningskapacitet på 65 platser.

Anstaltens konstruktion har formats under beaktande av de senaste inhemska och utländska erfarenheterna på anstaltspedagogikens område. Sammanfattningsvis innebär detta, att man anslutit sig till vad man kallat den lilla gruppens princip: ett svårbehandlat klientel kan framgångsrikt påverkas endast under förutsättning att man skapar elevenheter, som till sin storlek inte överstiger antalet för en större familj. På Långanäs yrkesskola utanför Eksjö, som för ett par år sedan fick en sluten avdelning med maximalt 9 platser, har man gjort den erfarenheten, att avdelningen helst inte bör ha fler än 8 elever och att den fungerar allra bäst med endast 7. Också för Långanäs gäller att vårda ett delvis ytterst svårbehandlat klientel i åldern 18—21 år. Iakttagelserna där ger alltså vid handen, att behandlingsresultatet står i ett intimt samband med elevgruppens storlek och att minsta utökning av elevantalet ger kraftigt utslag i negativ riktning. Initiativet i arbetet och gruppungänget glider lätt över från personalen till eleverna, samvaron förlorar i otvungenhet, eleverna blir mer otillgängliga för påverkan etc.

På dessa grunder har de sakkunniga föreslagit, att den nya anstalten förses med två isoleringsavdelningar för vardera sju elever. Fyra elevförläggningar utformas som s.k. mellangradsavdelningar för nio elever i varje. Därtill kommer en öppen paviljong för ävenledes nio elever. I ett särskilt byggnadskomplex inryms en mottagningsavdelning på sex platser och en sjukavdelning med tio platser. Det bör erinras om att sjukavdelningens platsantal ej inräknas i anstaltens totala beläggningskapacitet.

De två *isoleringsavdelningarna* och de fyra *mellangradsavdelningarna* föreslås få likartade byggnadstekniska säkerhetsanordningar. Isoleringsavdelningarna skall därjämte omgärdas av ett nätstängsel. Vid eventuellt behov kan alltså även mellangradsavdelningarna ändras om till slutna avdelningar. Verkstadsutrymmen har endast planerats för isoleringsavdelningarna, då eleverna på övriga avdelningar förutsätts arbeta gemensamt i särskilda centrala verkstadslokaler. Isolerings- och mellangradsavdelningarna kan, om så skulle visa sig lämpligt, utökas genom förlängning av rumsavdelningarna i ena delen av byggnaderna.

Den öppna avdelningen föreslås uppförd som en tvåvåningsbyggnad av villalikhande utseende. Varje bostadsrum förses med garderob och tvättställ till skillnad från isolerings- och mellangradsavdelningarna, där eleverna endast får tillgång till gemensamt tvagningsrum och där elevkläderna nattetid skall förvaras i särskilt klädrum. Samtliga avdelningar skall förses med dagrum och fritidsutrymmen för hobbyarbeten m.m.

Den kombinerade administrations- och mottagningsavdelningen föreslås utförd som en vinkelbyggnad. Den ena delen av denna skall inrymma administrations- och läkaravdelning och uppföras i enplan. Den andra delen skall inrymma lokaler för den medicinska behandlingsavdelningen och i en andra våning mottagnings- och sjukavdelningarna.

I ett annat större komplex uppföres en *ekonomi- och fritidsbyggnad*. Ena delen av denna upptar en motionshall jämte rum för bibliotek och studiegrupper. Andra delen av detta byggnadskomplex inrymmer centralkök, personalmatsal, klubbtrum samt tre gästrum. För att kunna tillgodose önskemålet om att kunna anordna kokutbildning har vid sidan av centralköket inlagts ett mindre övningskök. I närheten av motionshallen förläggs en idrottsplan.

I ett tredje byggnadskomplex har sammanförts *verkstads- och skollokaler*. Tre olika verkstäder inrättas: byggnadsverkstad, mekanisk verkstad och motorverkstad. För den teoretiska undervisningen föreslås en mindre skolavdelning med en skolsal, en ritsal samt lärar- och materielrum m.m. — För yrkesutbildningen föreslås därjämte ett varmväxthus. Anstalten bör också enligt de sakkunnigas uppfattning förses med tvättinrättning, vilken beräknas kunna anslutas till en fristående värmecentral.

För *bostäderna* har idealtypen, enfamiljsvillan, av ekonomiska skäl endast kunnat föreslås för de tre största lägenhetstyperna (avsedda för de två läkarna och psykologen). Övriga bostäder föreslås sammanförda i radhus.

Frågan om personalen måste — såsom ovan antytts — delvis bedömas med tanke på Roxtunaanstaltens roll i den planerade ungdomsanstaltsräjongen. Jämte chefen-överläkaren skall ännu en läkare, en psykolog, en socialpsykologiskt utbildad assistent och en översköterska tillsammans bilda ett medicinsk-psykologiskt behandlingsteam, vars självfallna huvuduppgift blir att leda behandlingen av anstaltens

egen klienteluppsättning men som därjämte skall utöva erforderlig psykiatrisk tillsyn också vid övriga ungdomsanstalter. För övrig personal hänför sig arbetsuppgifterna till den nya anstalten. Den undervisande personalen skall utgöras av 3 yrkeslärare, 1 trädgårdsmästare, 1 tvättföreståndare och 2 arbetsterapeuter. För tillsyn av eleverna föreslås 2 elevvårdsassistenter, 3 tillsyningsmän och 25 vårdare. Tillsynspersonalens storlek har avvägs med utgångspunkt från principen att varje elevförläggning skall ha stationär personaluppsättning, vilket ur vårdsynpunkt blir av grundläggande betydelse. Tillsyningsmännen vid isoleringsavdelningarna skall också ha överinseende över vardera två mellangradsavdelningar. För den helöppna avdelningen beräknas inte någon fast personal. De båda elevvårdsassistenterna skall avdelas för allmänt kuratorsarbete samt dessutom för ledning av elevernas undervisning och fritidssysselsättningar. För nattlig tillsyn av anstaltsområdet beräknas 4 befattningshavare i vårdarställning.

En fjärde grupp af befattningshavare bildas av den administrativa personalen, som skall bestå av 1 bokhållare, 1 kanslibitråde, 2 kontorsbiträden, 1 husföreståndarinna, 1 biträdande husföreståndarinna, 5 ekonomibiträden, 1 maskinist och 1 bilförare.

Sammanlagt kommer personalen att uppgå till ett antal av 55 befattningshavare.

Det viktiga rekryteringsproblemet betraktar de sakkunniga på följande sätt. Lämplighet för uppgiften är det primära kravet. För vissa befattningar krävs dessutom speciel utbildning, teoretisk och praktisk. Även i det avseendet måste ställas stora fordringar. I fråga om vårdargruppen bör de teoretiska kvalifikationerna inte övervärderas. »Folkhögskolenivån» bör eftersträvas. Vidare betonas, att vårdarna lämpligen bör representera så många praktiska yrkesområden som möjligt. Eftersom mognad och människoerfarenhet utgör en avsevärd tillgång i arbete av detta slag, bör man vid nyanställning inte gå under trettioårsgränsen.

De sakkunniga räknar också med att frivilliga krafter efter amerikansk förebild skall beredas tillfälle att deltaga i verksamheten på den nya anstalten. Man väntar sig att detta bör kunna bli av stort värde på olika sätt. Nya ansikten och friska impulser betyder alltid stimulans. Vården av eleverna vinner på att de får tillfälle till kontakt även med personer utanför anstalten. En stor del av permissionerna bör ordnas så att eleven får följa med på ett biografbesök eller övervara ett idrottsevenemang i sällskap med någon af de frivilliga medhjälparna. Där så befinnes lämpligt kan besökaren vid utskrivningen förordnas som tillsynsman för den elev, som han eller hon lärt känna på anstalten.

Som frivilliga krafter bör anlitas såväl män som kvinnor, blott de uppfyller kravet på allmän lämplighet, gott omdöme m.m. De sakkunniga framhåller i detta sammanhang, att ett permanent kvinnligt inslag är av stor betydelse inte minst på en pojkanstalt. Alltefter tillgång på dugande krafter kan antalet kvinnliga befattningshavare eller

besökare skifta. Huvudsaken är att de kvinnor som går in i arbetet har förmåga att otvunget umgås med eleverna.

För klientelbehandlingen redogöres tämligen utförligt i betänkandet. Här skall endast sammanfattningsvis beskrivas, hur de sakkunniga tänkt sig huvuddragen av vården.

Också i detta avseende har klientelundersökningarna utgjort ett viktigt underlag för de sakkunnigas bedömning. Ungdomsfängelsets bärande idéer om fostran och utbildning befinns allttjämt gångbara. Detta dock med de modifikationer, som påkallas av klienteletets sammansättning. I första hand betonas sålunda, att de gamla kraven på individualiserad behandling och klienteldifferentiering måste skärpas betydligt. Säkerhetssynpunkten bör ävenledes ägnas stor uppmärksamhet, men även då säkerhetsåtgärder är nödvändiga måste de kombineras med en aktiv behandling. För den mentalt och miljömässigt allvarligt skadade klientelgruppen är det vidare nödvändigt att få till stånd en specialbehandling av medicinsk och psykologisk art. Slutligen betonas eftervården, som dels bör intensifieras och dels bör ges en sådan anknytning till anstaltsbehandlingen, att vården under och efter anstaltvistelsen fortgår under full kontinuitet.

Behandlingen på Røxtunaanstanen, som skall svara för vården av de allra mest svårbehandlade eleverna, måste få en starkt terapeutisk prägel. Den nyankomne eleven underkastas först en ingående undersökning. Denna skall omfatta olika moment. Många fall av social missanpassning har ett nära samband med fysiska svaghetstillstånd eller defekter. En grundlig kroppsundersökning är därför av synnerligen stor betydelse. Till denna knytes en psykologisk-medicinsk utredning för att klarlägga elevens utveckling ända från barndomen med särskild hänsyn till ärftliga faktorer och miljöförhållanden. För denna del av verksamheten krävs en rätt omfattande och dyrbar teknisk apparatur. Som ett tredje led följer så en yrkesanlagsprövning för att kartlägga elevens förutsättningar att i arbetsavseende vinna fotfäste i tillvaron.

Undersökningsresultaten, som samlas i en elevakt, blir utgångspunkten för behandlingsteamets uppgift att fastställa ett preliminärt behandlingsprogram. Detta program skall åt behandlingen säkra en fast planmässighet. Eleven skall i görligaste mån vara införstådd med vad programmet går ut på. Teamet utser inom sig en kontaktman att under den fortsatta behandlingen fungera som case worker. När eleven placerats ut på avdelning vid anstanen, skall kontaktmannen informera personalen där om honom. De som sedan har hand om eleven, både tillsyns- och yrkespersonal, fungerar under kontaktmannens ledning som ett s.k. behandlingskollegium. Inom detta summeras fortlöpande intrycken av eleven. Om behandlingen i något avseende behöver läggas om, hänskjuter kontaktmannen frågan till behandlingsteamet.

Utskrivningsfrågorna skall vid specialanstanen förberedas av den social-psykologiskt utbildade assistenten. Under ledning av denne assistent bildar de personer som speciellt haft hand om en elev ett s.k. eftervårdskollegium. I detta ingår liksom i behandlingskollegiet de

personer som i olika sammanhang haft mest att göra med eleven. Utöver avdelnings- och yrkespersonal kan alltså deltaga annan person inom eller utom anstalten som intresserat sig för eleven eller som denne känt sig särskilt dragen till. På detta sätt markeras den kontaktutvecklande verksamhet, som i hög grad skall präglade vården i dess helhet. En central tankegång är att eftervården skall ledas från anstalten.

De olika terapeutiska metoder, som skall tillämpas, är dels av medicinsk-psykologisk natur dels pedagogiska. Till den förra gruppen hör modifierad insulinbehandling, elektrochock och olika metoder för alkoholavvänjning eller aversionsbehandling. Ett betydande antal elever har trots sin ungdom hunnit lägga sig till med elakartade spritvanor.

Den medicinsk-psykologiska behandlingen bör bedrivas individuellt i form av klarläggande samtal och kollektivt som gruppterapi. Vid differentiering av klientelet skall man därför eftersträva att avdelningsgruppen också blir en lämplig behandlingsgrupp. De terapeutiska synpunkterna skall också präglade gruppumgänget i dess helhet. Avdelningspersonalen skall i den dagliga rutinen arbeta i lag med eleverna och på fritiden deltaga i deras förströelser. I möjligaste mån bör avdelningarna ordnas på ett trivsamt, hemliknande sätt. Fritiden skall inte förnötas i vegeterande sysslolöshet. I stället bör anordnas organiserade sysselsättningar såsom studieverksamhet, hobbyarbeten, idrott m.m.

Liksom i fråga om övriga grenar av verksamheten skall behandlingsteamet ha överinseende också när det gäller arbetsterapien och yrkesutbildningen. På det sättet vill man betona, att sysselsättningen skall överensstämma med och underlätta behandlingen i övrigt. För arbetsterapien kan detta betyda att en elev, som har stora svårigheter att finna sig till rätta med ordnade arbetsförhållanden, så småningom länkas in i fasta arbetsvanor. Här får verksamheten, menar man, inte kategoriskt låsas vid ett visst arbetstidsschema. I yrkesutbildningen bör också de intresseskapande momenten få största möjliga utrymme. Utbildningen kan därför inte läggas upp efter schematiskt skolmönster utan i stället mera formas som ett individuellt upplärande och kombineras med arbetstillvänjning.

Kostnaderna för anstalten uppgår sammanlagda till 6.900.000 kronor, varav 550.000 beräknats för inredning och utrustning.

Hur man bedömer det framlagda förslaget beror givetvis på en rad omständigheter: vilken utgångspunkt man väljer, vilken uppfattning man hyser om ungdomsvårdsfrågor i allmänhet och om behandling av anstaltsungdom i synnerhet, m.m. Syftet med denna uppsats har varit att informera, inte att argumentera. Skulle till sist en värderande synpunkt medges, vore det kanske mest närliggande att peka på följande. Roxtunaprojektet anknuter till praktiska erfarenheter och baseras inte på abstrakta spekulationer. Förslaget utgör ett försök att planmässigt lösa ett mycket svårt vårdproblem. Det kommer också med den obehagliga överraskningen, att en radikallösning måste kosta mycket stora pengar.